

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто дефініції підготовки фахівців, заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання та інші поняття, які становлять понятійно-категоріальний апарат дослідження. Висвітлюються шляхи ефективного формування готовності майбутніх фахівців служби цивільного захисту на етапі професійної підготовки у вищих закладах освіти Державної служби України з надзвичайних ситуацій до службової діяльності.

Ключові слова: підготовка фахівців, заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, психолого-педагогічний аспект.

Постановка проблеми. Перед теорією і практикою підготовки фахівців у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання на сучасному етапі розвитку України постали завдання модернізації системи цивільного захисту. Через недосконалість управління системою цивільного захисту ефективність протидії надзвичайним ситуаціям залишається низькою, на що неодноразово звертали увагу як експерти, так і провідні вчені з даної проблеми [2]. Водночас дослідження науково обґрунтованих шляхів модернізації системи цивільного захисту є актуальною педагогічною проблемою, вирішення якої, на наш погляд, значною мірою залежить від особливостей підготовки фахівців служби цивільного захисту у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій свідчить, що вчені досліджували окремі питання підготовки фахівців у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання. Зокрема, щодо дефініції «підготовка», то її досліджували й визначали багато вчених: В. Бондаренко, В. Гора, В. Наумчук, Ю. Ненько, Н. Нічкало, Л. Хомич та ін.

У публікаціях Б. Малишева, В. Романюка, І. Савельєвої, С. Сьоміна висвітлено особливості умов навчання у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання; проблемі «психолого-педагогічних особливостей підготовки фахівців» присвячені дослідження Н. Голованової, М. Горліченко, В. Павлушенко, А. Пилиповського. Однак висновки фахівців з питань педагогіки вищої школи та результати вивчення практики підготовки майбутніх фахівців у вищих закладах освіти із специфічними умовами навчання свідчать про те, що ця проблема потребує подальшого дослідження.

Мета статті: дослідження психолого-педагогічних засад підготовки майбутніх офіцерів у ЗВО із специфічними умовами навчання, впровадження в процес фахової підготовки в галузевих вищих навчальних закладах Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС) суттєвого підвищення рівня особистісного та професійного розвитку суб'єктів освіти, визначення перспективних напрямків вдосконалення в цій сфері.

Результати дослідження. На потребі суспільства у високоосвічених, мобільних, динамічних фахівцях, здатних до самостійного вирішення складних професійних завдань наголошено у «Концепції Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти в Україні на 2011–2015 роки». Формування в Україні нової генерації фахівців, здатних до комунікативної взаємодії, провадження ефективної професійної діяльності в типових та нетипових ситуаціях, виконання завдань службової діяльності із застосуванням фахівцем власного індивідуального стилю діяльності є одним із ключових завдань сучасності [10].

Розкриття теми «Підготовка фахівців служби цивільного захисту у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання: психолого-педагогічний аспект» доцільно, на наш погляд, розпочати з дослідження одного з ключових понять, а саме – «підготовка фахівців», зміст якого в педагогічній енциклопедії розглядається як сукупність спеціальних знань, умінь та навичок,

якостей, трудового досвіду й норм поведінки, що забезпечують ефективність виконуваної професійної діяльності; як процес повідомлення відповідних знань й умінь [11]. В «Енциклопедії професійної освіти» «підготовка» визначається як «засвоєння певного соціального досвіду для подальшого його застосування під час виконання завдань практичного, пізнавального чи навчального характеру». Сутність поняття «підготовка» розкривається у двох значеннях: як навчання, тобто як «спеціально організований процес формування готовності до виконання майбутніх завдань»; а також як «наявність компетенцій (знань, умінь та навичок), необхідних для успішного виконання певної сукупності завдань» та пов'язується з навчанням як «формуванням готовності до виконання майбутніх завдань» та готовністю як «наявністю компетентності, знань, умінь, необхідних для виконання поставлених завдань» [12, с. 272].

Академік С. Гончаренко вважає, що термін «підготовка» походить від слова «підготувати», сутнісним значенням якого є «надання необхідних знань» і означає «сукупність попередніх дій, які полегшують реалізацію подальших дій чи процесів» та «запас знань» [4]. Водночас, як пише Ю. Ненько, деякі сучасні дослідники визнають, що такі характеристики недостатньо підкреслюють сутність поняття «професійна підготовка фахівця» та вважають за доцільне розглядати її як «систему організаційних і педагогічних заходів, які забезпечують формування професійної спрямованості знань, умінь, навичок і професійної готовності особистості до певної діяльності» [7, с. 49]. Іноді професійну підготовку розглядають як «сукупність набутих знань, умінь та навичок, особистісних якостей, власного досвіду роботи та усвідомлених норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії» або як «сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей особистості, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної праці за обраною професією».

Доцільно наголосити на підході вчених-педагогів до наукової інтерпретації сутності поняття «професійна підготовка», які у своїх дослідженнях неодноразово підкреслювали необхідність і важливість розгляду процесу професійного становлення фахівця як педагогічної проблеми. Так, на думку академіка Н. Нічкало, професійна підготовка є «процесом формування сукупності фахових знань, умінь і навичок, атрибутів, трудового досвіду й норм поведінки, що забезпечують можливість успішної професійної діяльності» [8]. За визначенням О. Абдуліної, професійна підготовка – це «процес формування та збагачення настанов, знань і вмінь, що необхідні майбутньому фахівцю для адекватного виконання специфічних професійних завдань». Дослідниця М. Кулакова вважає підготовку до професійної діяльності фахівців «керованим навчально-виховним процесом, який спрямований на опанування курсантами освітньо-кваліфікаційних характеристик певної спеціальності відповідного рівня». Л. Хомич головними компонентами системи підготовки майбутнього фахівця називає мету, функції, структуру, зміст, форми і методи, контроль, а рівень їхньої розробленості, взаємодії, на погляд автора, визначає ефективність його підготовки [7, с. 50].

Таким чином, аналіз трактувань поняття «професійна підготовка» дозволяє узагальнити основні позиції, що визначають його сутність: професійна підготовка як система змістових і організаційних заходів не обмежена лише формуванням знань, умінь, навичок, а й зорієнтована на особистісний розвиток здобувача; метою й кінцевим результатом професійної підготовки є формування готовності здобувача до майбутньої професійної діяльності. Визначення «професійна підготовка фахівця служби цивільного захисту» доцільно характеризувати як цілеспрямований процес опанування сукупності світоглядних, загальнокультурних і спеціальних знань, умінь, навичок і досвіду для успішного виконання завдань за призначенням. За результатами дисертаційного дослідження Ю. Ненько сформовано авторську позицію щодо поняття «*професійна підготовка майбутнього офіцера служби цивільного захисту*» як комплексу форм, методів і засобів навчання та виховання майбутніх офіцерів с.ц.з. в умовах відомчого закладу вищої освіти ДСНС України, які забезпечують розвиток інтегративного стану особистості майбутнього фахівця, вираженого в готовності до професійно орієнтованої діяльності (7, с. 58).

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», вищий військовий навчальний заклад (вищий навчальний заклад із специфічними умовами навчання) – вищий навчальний заклад державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, центральних органів виконавчої влади із спеціальним статусом, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту [1, ст. 1, п. 1.6]. Систему професійної підготовки та післядипломної освіти осіб рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту визначено Настановою, затвердженою Наказом МНС України від 01.07.2009 р. № 444. Особи начальницького складу служби цивільного захисту (далі – офіцери с.ц.з.) – це громадяни, яких у добровільному порядку прийнято на службу цивільного захисту за контрактом і яким присвоєно спеціальні звання [5]. Курсантами вважаються громадяни, яких в установленому порядку зараховано до навчальних закладів цивільного захисту за денною формою навчання для здобуття вищої освіти за певним ступенем (освітньо-кваліфікаційним рівнем) і яким присвоєно спеціальні звання рядового та молодшого начальницького складу або які мають спеціальні звання.

Відповідно до Настанови з організації професійної підготовки та післядипломної освіти осіб рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, професійна підготовка є організованим та цілеспрямованим процесом опанування особами рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту знань, умінь та навичок, необхідних для виконання професійно-службових завдань [5]. Професійна підготовка офіцерів с.ц.з. здійснюється за напрямками, спеціальностями (спеціалізаціями) професійного спрямування усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів у системі закладів відомчої освіти, яку утворюють: Національний університет цивільного захисту України, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України. Особи рядового та начальницького складу, які здобувають вищу освіту за денною формою навчання та освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр» і «магістр» на весь період навчання забезпечуються всіма видами утримання відповідно до норм та в порядку,

визначеному чинними законодавчими та нормативно-правовими актами України [5].

Професійна підготовка офіцерів с.ц.з. є складною багатогранною системою, яка, на переконання В. Наумчук, повинна базуватися на таких принципах: принцип *безперервності освіти*, що зумовлює поєднання базової та подальшої професійної підготовки в цілісний освітній процес, який сприяє формуванню стійкого інтересу й потреби постійного розвитку, оновлення знань та удосконалення практичних умінь і навичок; принцип *інтегративності*, що зумовлює планування безперервного процесу підготовки здобувачів з урахуванням вимог вищої школи, суспільства та майбутнього фаху; принцип *фундаменталізації*, що передбачає окрім засвоєння здобувачами традиційних навчальних дисциплін широту та ґрунтовність здобутих знань, що в подальшому забезпечує професійну мобільність фахівця, його професійну компетентність та готовність до оперативного реагування на можливу зміну сфери професійної діяльності; принцип *гуманізації* зумовлює зміщення акцентів із засобів професійної підготовки (методів, форм, способів) на її суб'єкт (студент, курсант) та врахування його особистісних цілей, мотивів й інтересів, наповнення навчальних дисциплін новим змістом, застосування активних методів і форм навчання для опанування знань під час активної взаємодії учасників освітнього процесу, зіткнення їхніх думок, поглядів, позицій тощо; принцип *самостійності* надає можливість здобувачам визначати власну траєкторію опанування фаху; самостійна робота здобувача передбачає пізнавальне завдання та необхідність його виконання без допомоги викладача або з мінімальним його втручанням, при цьому самостійна робота має бути творчого характеру, а не відтворювального [6, с. 8].

Проблему психолого-педагогічних засад професійної підготовки до умов професійної військової діяльності вивчали Н. Голованова, М. Горліченко, Ю. Ненько, В. Павлушенко, А. Пилиповський та ін. У працях дослідників обґрунтовано концепцію професійної підготовки за умов військової служби, що важливо для нашого дослідження, зважаючи на схожість служби в органах і підрозділах цивільного захисту з військовою службою. За цією концепцією професійна підготовка курсантів трактується як «процес формування особистості через засвоєння нею зразків реальної поведінки, норм, цінностей, вимог актуального соціально-педагогічного й соціально-психологічного середовища» [9].

Модель професійної підготовки як психолого-педагогічного явища, запропонована Н. Головановою, дає змогу представити його зміст у вигляді комплексу компонентів: гностичного (пізнавального), поведінкового, комунікативного та ціннісного [3]. *Пізнавальний* компонент пов'язаний із потребою здобувачів осягнення певного обсягу знань; набуття соціальних уявлень, узагальнених образів фахівця; сприяє розвитку дослідницького підходу. Гностичний компонент реалізується переважно у спілкуванні в ході професійної підготовки та виявляється, насамперед, під час самоосвітньої діяльності, коли здобувач засвоює інформацію, керуючись власними потребами та ініціативою. *Поведінковий* компонент охоплює широкий спектр засвоєння здобувачем актів діяльності, правил, норм, звичаїв, моделей поведінки (від навичок гігієни, поведінки в побуті до навичок загальної трудової діяльності та діяльності в межах конкретного фаху). *Комунікативний* компонент пов'язаний з урегулюванням взаємин у соціумі, соціальній групі та передбачає опанування мови та інших типів комунікації, необхідних у різноманітних ситуаціях професійної діяльності. *Ціннісний* компонент розглядають як систему виявів мотиваційно-потребнісної сфери особистості, його ціннісних орієнтацій, соціальних і професійних установок, які зумовлюють ставлення здобувача до цінностей суспільства загалом та цінностей обраного фаху зокрема.

На нашу думку, погоджуючись з позицією В. Гори, Ю. Ненько, Л. Петровської, процес професійної підготовки курсанта в освітньому просторі закладу вищої освіти ДСНС

України має бути «керованою випереджальною системою, яка б передбачала й задовольняла потреби нинішніх і майбутніх поколінь» та була зорієнтованою, насамперед, не лише на сьогоднішні, поточні, а й на перспективні цінності суспільства. Означена позиція дає змогу окреслити наступні фактори, які вмотивовують необхідність переходу до нової моделі підготовки фахівця, зміст якої в тому, по-перше, що на відміну від традиційної системи вищої освіти і підготовки фахівця до професійного спілкування за сталих умов, в умовах сучасних закладах вищої освіти зобов'язані готувати фахівця до активного життя й успішного спілкування в надзвичайно динамічному, суперечливому соціальному середовищі [7, с. 52]. По-друге, традиційна система зорієнтована на сталу систему знань, умінь і навичок, на певні норми життя. У сучасних умовах, коли період здобуття знань скоротився до 3–5 років, змінюються особистісні цінності здобувачів, їхні ідеали та норми професійної діяльності, а часто й мета професійної підготовки здобувача. По-третє, традиційна модель спрямована на засвоєння здобувачами певного алгоритму дій для виконання професійного завдання та ігнорує творчий потенціал здобувача. Реалії сьогодення засвідчують, що навички користування комп'ютерною технікою суттєво прискорюють та

сприяють успішності виконання професійних завдань, розкривають творчий потенціал здобувача, відтак сучасна система професійної підготовки має спрямовуватись на підготовку фахівця, здатного до нестандартного мислення, творчої діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, здійснене дослідження дозволяє стверджувати, що проблема підготовки фахівця до професійної діяльності у вищих закладах освіти із специфічними умовами навчання МВС України повинна дати не лише знання і вміння, а й сформувати здатність до саморозвитку, вміння адаптуватися до нових соціальних, інформаційних, технічних та технологічних вимог, кваліфікованого здобуття нових знань шляхом самоосвіти, тобто повинна ґрунтуватись на засадах випереджальної освіти. Така підготовка дозволить сформувати професійні інтереси майбутніх фахівців-офіцерів, належно зорієнтувати, дати чітке уявлення про переваги і труднощі, пов'язані з професійною діяльністю в службі цивільного захисту. Перспективними напрямками подальших наукових пошуків вважаємо розроблення рекомендацій щодо формування готовності майбутніх фахівців-офіцерів служби цивільного захисту до професійної діяльності для системи самоосвіти й дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Закон України від 01.07.2014 №1556-VII «Про вищу освіту» (із змінами і доповненнями). URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist/zakonodavstvo-pro-diyalnis/zakoni-ukraini/65715.html>
2. Інформація про стан та проблеми функціонування єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру. URL: http://www.mns.gov.ua/content/program_KMU_inform.html
3. Голованова Н. Л., Бишевцев Н. Г. Современные подходы в профессионально-прикладной физической подготовке будущих рабочих. Актуальные научные исследования в научном мире. № 4-3 (24), 2017. – С. 36–39.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. – 376 с.
5. Наказ МНС України «Про затвердження Настанови з організації професійної підготовки та післядипломної освіти осіб рядового та начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту» від 01.07.2009 р. № 444. К.: МНС України, 2009. – 17 с.
6. Наумчук В. І. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Терноп. держ. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. Тернопіль, 2002. – 19 с.
7. Ненько Ю. П. Теоретико-методологічні засади професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Рівненський державний гуманітарний університет. Рівне, 2018. – 512 с.
8. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта: міжнародний аспект. // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти: матеріали Міжнародної наукової конференції / за ред. С. О. Сисоевої і О. Г. Романовського. Харків: ХДПУ, 2000. – С. 54–80.
9. Проблемы функциональной грамотности / под ред. В. Г. Онушкина, Ю. Н. Кулюткина. С.–Пб., 1993. – С. 3–16.
10. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011-2015 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. №1723-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1723-2010-%D1%80>
11. Российская педагогическая энциклопедия / под ред. А. М. Прохорова. М.: Науч. изд-во «Большая Российская энциклопедия», 1999. – Т. 2. – 423 с.
12. Энциклопедия профессионального образования в 3-х т. / под ред. С. Я. Батышева. М.: АПО, 1999. – Т. 2. – 440 с.

References

1. Law of Ukraine dated 01.07.2014 №1556-VII "On Higher Education" (with amendments and additions) [Electronic resource]. – Access mode: <http://sfs.gov.ua/diyalnist/zakonodavstvo-pro-diyalnis/zakoni-ukraini/65715.html>
2. Information on the state and problems of the functioning of a unified state system of prevention and response to man-made and natural disasters [Electronic resource]. - Access mode : http://www.mns.gov.ua/content/program_KMU_inform.html
3. Golovanova N. L., Byshevets NG Modern approaches in the professional-applied physical training of future workers. Actual scientific research in the scientific world. No. 4-3 (24), 2017. – P. 36 – 39.
4. Goncharenko S. U. Ukrainian Pedagogical Dictionary. K.: Lybid, 1997. – 376 pp.
5. Order of the Ministry of Emergencies of Ukraine "On approval of the Guidelines for the organization of vocational training and postgraduate education of persons of private and the chief of the organs and units of civil protection "from 07/01/2009, No. 444. K. : Ministry of Emergencies of Ukraine, 2009. 17 p.
6. Naumchuk V.I. Professional training of future physical teachers culture in the process of independent work on sports games: author's abstract. dis. . Candidate ped Sciences: 13.00.04 / Ternop. state ped Untitled V. Gnatyuk Ternopil, 2002. – 19 p.
7. Nenko Yu. P. Theoretical and methodological principles of professionally oriented communicative preparation of future officers of the Civil Protection Service: diss.. Doctor Ped. Sciences: 13.00.04 / Rivne State Humanitarian University. Rivne, 2018 – 512 pp.
8. Nychkalo NG Continuous vocational education: the international dimension. // Creative Personality in the System of Continuing Professional Education: Materials of the International Scientific Conference / ed. S.O.Sisoyeva and O.G. Romanovsky. Kharkiv: KPPU, 2000. – P. 54 – 80.
9. Problems of Functional Literacy / ed. V.G. Onushkina Yu. N. Kulyutkina. S.–Pb., 1993. – P. 3 – 16.
10. On Approval of the Concept of the State Target Development Program Vocational Education 2011-2015: Cabinet Order Ministers of Ukraine dated August 27, 2010 № 1723-p. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1723-2010-%D1%80>
11. Russian Pedagogical Encyclopedia / under. edit A. M. Prokhorov M. : Sci. Edition "Big Russian Encyclopedia", 1999. – Т. 2. – 423 p.
12. Encyclopedia of vocational education in 3 tons / under. edit S. Ya Batyshev M. : APO, 1999. – Т. 2. – 440 p.

В статье рассмотрены дефиниции подготовки специалистов, учебные заведения высшего образования со специфическими условиями обучения и другие понятия, составляющие понятийно-категориальный аппарат исследования. Раскрываются пути эффективного формирования готовности будущих специалистов службы гражданской защиты на этапе профессиональной подготовки в высших учебных заведениях Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям к служебной деятельности.

Ключевые слова: учебные заведения высшего образования со специфическими условиями обучения, подготовка специалистов, психолого-педагогический аспект.

The article discusses the definitions of training, higher education institutions with specific learning conditions and other concepts that make up the conceptual and categorical apparatus of research. The ways of effective formation of readiness of future civil protection service specialists at the stage of vocational training in higher educational institutions of the State Service of Ukraine for Emergency Situations for official activity are revealed. Analyzed are the positions of a number of scientists on the problem of training future officers-specialists for professional activities - the civil protection service. The study of the problem makes it possible to conclude that it is necessary to single out such factors of a specialist training model: first, in modern conditions, higher education institutions are required to prepare a specialist for active life and successful communication in a dynamic and controversial social environment. Secondly, it is necessary to take into account that in modern conditions, when the period of obtaining knowledge has decreased to 3-5 years, the personal values of applicants, their ideals and norms of professional activity, and often the purpose of professional training of an applicant, change. And thirdly, modern computer skills significantly speed up, facilitate and contribute to the success of professional tasks, reveal the creative potential of the applicant, therefore, the modern system of vocational training should be directed to the training of a specialist capable of non-standard thinking, creative activity. We consider promising areas for further scientific research to develop recommendations on how to shape the readiness of future civil defense officers to professional activities for the system of self-education and distance learning.

Key words: institutions of higher education with specific conditions of education, training of specialists, psychological and pedagogical aspect.

УДК 378.339.138:379.8

DOI 10.31339/2413-3329-2019-1(9)-81-83

Літовка-Деменіна Світлана Григорівна,

кандидат педагогічних наук, доцент

Міжрегіональна академія управління персоналом (МАУП), м. Київ

МАРКЕТИНГОВА КУЛЬТУРА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ

У статті розкрито маркетингову культуру як сукупність матеріальних і духовних цінностей в контексті сучасної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму. Наголошено на перспективі зростання туристичного сектору. Автором проведено ретроспективний аналіз поняття «маркетингова культура». Проаналізовано погляди фахівців туристичної сфери, на основі них означені основні напрямки діяльності менеджерів з туризму. Визначено подальші шляхи вдосконалення методології освітнього процесу пропонувані методик і підвищення ефективності професійної підготовки туристських кадрів в області маркетингу: поглиблене дослідження психологічних аспектів формування необхідних знань, умінь, навичок і особистісних професійно-значущих якостей менеджерів з туризму.

Ключові слова: професійна підготовка, маркетингова культура, менеджер з туризму, методологія освітнього процесу, туристичний потенціал.

Постановка проблеми. Сьогодні туризм є однією з найважливіших і динамічно-розвиваючих сфер економіки України. Туризм в Україні сприятливо діє не тільки на мультиплікативний економічний ефект, а й на соціокультурну діяльність, які сприяють збереженню культурної спадщини, забезпечення можливостей для міжкультурних обмінів, підвищення життєвого рівня населення. Стає все більш очевидним, що одним з найважливіших чинників, які сприяють підвищенню туристичної привабливості України, виступає високий рівень маркетингової культури кваліфікованих фахівців, що відповідають міжнародним нормам обслуговування туристів. Зміст і специфіка праці менеджера в туристській організації потребує визначення місця маркетингової культури в структурі професійно-важливих якостей особистості менеджера туризму.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Базисом розв'язання досліджуваної проблеми є фундаментальні положення теорії маркетингу, які розкриті вченими: Р. Акоффа, Г. Багієв, М. Вачевський, В. Герасимчук П. Дойля, М. Мак-Дональда, Ф. Котлера, Дж. Куїна, М. Портера, А. Томпсона, Ф. Хедоурі та ін. Теоретичні аспекти підготовки майбутніх маркетингологів до культури професійного спілкування вивчали: І. Афанасьєв, Н. Бунтова, О. Васічкіна, Л. Віхляєва, Н. Волкова, М. Макаренко, Л. Устименко, В. Федорченко.

Робота менеджера з туризму є ключовою в туристичному бізнесі, а розвиток професійних маркетингових навичок кадрів туризму залишається запорукою успішного розвитку його бізнесу. Тому одним з головних ознак професіоналізму менеджера з туризму є його готовність до вирішення управлінських завдань на основі маркетингового підходу.

Мета статті: визначити маркетингову культуру як сукупність матеріальних і духовних цінностей.

Результати дослідження. Туристична сфера завжди була чутливою до проявів економічної та політичної нестабільності. Погоджуємося з аналізом дослідження вченої Н. Бунтовою, що за оцінками представників Світової ради, загальний внесок туристичної сфери до ВВП України становить 92,1 млрд грн. При цьому прямі витрати туристів становили 24,6 млрд грн або 26,7%, непрямий внесок туристичної сфери в економіку становив 56,4% або 51,9 млрд грн, індукований внесок становив 16,9% або 15,6 млрд грн [1, с. 44].

Географічне розташування України, кліматичні сприятливі умови, багатоманітний рельєф, поєднання культурно-історичної спадщини та природно-рекреаційних ресурсів, урізноманітна санаторно-курортна база – сприяють конкурентоздатності з пропозиції туристичного продукту. Туристичний потенціал держави на сьогодні розкрито не повною мірою, про що свідчить 1,5-2,5% частка туристичної галузі в структурі ВВП країни. Основними перепонами, що перешкоджають розвитку туристичного сектора в Україні, сьогодні є переважно чинники управлінського, економічного, екологічного, соціального та культурного характеру [4, с.124].

Аналіз туристичного потенціал показує, що туристичний сектор в перспективі зростає. Нові напрямки туризму та ті, які вже сформувалися, зможуть скористатися цією тенденцією, якщо будуть створені відповідні умови та проведитиметься сприятлива політика для бізнесу, інфраструктури та маркетингу. Узагальнюючи особисті спостереження, практичний досвід і думки фахівців туристичної сфери, можна виділити наступні основні напрямки діяльності менеджера туризму: